

Het geheim van de Putschu Guinadji

de bronzen ruitertjes uit het uiterste noorden van Kameroen

door **Henning Christoph**

paardlengte 3 - 5

Sinds enige tijd ben mag ik me de eigenaar noemen van een bijzondere verzameling Putschu Guinadji, miniatuur ruitersbeeldjes van koper, brons of zilver. Er was tot nog toe weinig onderzoek gedaan naar deze zeer esthetische en spirituele beeldjes. Daarom zag ik het als mijn taak om wat meer gegevens te achterhalen over de vervaardiging en de gebruiken rond deze figuurtjes, die behoren bij het Kotoko volk in noord Kameroen (met overloop naar Tschad en Nigeria). De literatuur over deze ruitertjes, die vooral gedragen worden als amulet ter behandeling van psychische aandoeningen, leek tot op heden heel overzichtelijk, maar etnologisch weinig bevredigend. Zo heeft bijvoorbeeld Pierluigi Peroni, een bekende Italiaanse verzamelaar, een prachtig boek [1] in twee delen uitgegeven over zijn adembenemende privé verzameling, waarin ook Putschu Guinadji. Dit boek laat de vragen over het wezen van deze voorwerpen en hun nut echter onbeantwoord. Over de Kotoko, die nu leven daar waar zich ooit het Sao koninkrijk bevond kun je in de literatuur wel enkele relevante etnologische aantekeningen vinden. Zo schrijft bijvoorbeeld Herman Forki (1985) [2]: “Sinds bij hen de Islam is ingevoerd, smeden de Kotoko niet meer zelf, maar laten ze deze bezigheid over aan Arabieren, Kanuri en Hausa, die door hen als een lagere kaste beschouwd worden en als onrein gelden - net als lijken en het bij hen passende dier : de hond. De Kotoko zien het smeden als iets dat niet bij de Islam hoort, een opvatting die we overigens niet terugzien bij hun buurvolkeren”.

Deze opvatting wekte mijn nieuwsgierigheid en daarom kreeg ik zin om dit verder te onderzoeken. Ik vond nergens afbeeldingen van deze beeldjes tijdens het gebruik of in hun spirituele context, wat voor mij dus een extra uitdaging vormde om te achterhalen hoe dat dan in zijn werk zou gaan. Na het nodige speurwerk en met hulp van waardevolle lokale contacten die ik al jaren ken, maakte ik me op voor de reis naar Kameroen. Het eerste doel was de kunstmarkt in Yaounde, van waaruit de reis in eerste instantie naar het hoge noorden moest voeren. Een van de handelaars op de markt kwam uit Guilli, een dorp in de bergstreek Mandara.

Hij vertelde, dat daar nog kopieën van Kotoko beeldjes werden gemaakt. Ook hij noemde, dat de Kotoko zelf zich niet meer met het metaalgieten bezighielden, om reden van hun interpretatie van de Islam. Dit lieten zij dus over aan anderen. Diep in de bush echter zouden zich nog steeds Kotoko bevinden, die dit oude handwerk in authentieke vorm goed beheersten. Een man, Mahmud geheten, uit dat dorp zou ons daarheen verder kunnen helpen.

De rit naar Guilli was lang en moeilijk, waarbij we soms halsbrekende toeren uit moesten halen. In Guilli aangekomen waren we zelfs nog genooddaakt om nog 20 km verder te rijden, omdat onze contactpersoon niet in Guilli bleek te zijn, en daar ook geen hotelletje te vinden was – dat betekende een extra tocht over een onverharde weg met steenslag en diepe kuilen, over een bergpas. Dat viel niet mee, en dat stukje weg kostte ons wel drie uur, vele hoofdbrekens en bijna een auto.

paard 2 cm

lengtes 3 - 5 cm

Magana maakt een wasmodel.

Tidh Whoume poeder, Gwouabi poeder en kruidenstengels.

'eerst in was gevormd'

's Avonds, toen ik alleen in mijn hotel was, bekroop mij dan ook de twijfel over de haalbaarheid van dit avontuurlijke plan. De volgende ochtend echter gloorde er weer hoop, toen onze contactpersoon toch was komen opdagen: Chowar verdiende als handelaar, vooral in Putsch Guinadji zijn geld. Hij wist het nodige van deze beeldjes af, en zijn beschrijving van de zes stappen die nodig zijn om van zo'n beeldje een magische ruiter te maken, wakkerde, in het vooruitzicht mijn doel misschien toch te kunnen bereiken mijn nieuwsgierigheid weer aan.

Volgens Chowar bestond de vervaardiging, de schepping van zo'n magische ruiter, uit spirituele handelingen volgens een bepaalde rite. Deze hele ceremonie moest door een maraboe uitgevoerd worden, waarbij de volgende stappen werden gevolgd :

- 1 eerst stelt de maraboe bij de patiënt een bepaalde geestesziekte vast

- 2 dan wordt de patiënt met een pakketje geneeskrachtige kruiden naar een bronsgieter gestuurd
- 3 deze vervaardigt vervolgens het paard met de ruiter (*Red : eerst in was - zie links - en daarna gegoten in brons*)
- 4 dan worden bepaalde bladeren in een pot met water door de maraboe aan de kook gebracht; het beeldje en de kruiden worden meegekookt
- 5 nadat het beeldje uit de pot is gepakt, wordt het met het bloed van een kip overgoten

Daarmee is dit hele proces klaar.

- 6 zodra later de magische krachten van het beeldje verminderen, moet er opnieuw een kip geofferd worden.

Ook onze tweede contactpersoon, Kotakji, verscheen kort daarna in ons hotel. Hij vertelde dat hij regelmatig door het noorden van Kameroen trok op zoek naar ruiterbeeldjes voor zijn handel. Hij kende daar zowel een maraboe als ook een bronsgieter van de stam der Kotoko, in de buurt van Maroua. Daarheen wilde hij ons wel vergezellen.

Na een eerste kennismaking met maraboe Bakoura, en mijn uitleg waarom ik hier was, haalde de oude man een leren zakje tevoorschijn en schudde het op de grond leeg. Daar lagen ineens allemaal Putsch Guinadji, de meeste van blank brons, enkele deels overtrokken met leer. Hij waarschuwde ons om vooral geen van de beeldjes aan te raken, omdat we daarmee riskeerden dat dan de waanzin van de vroegere eigenaar op ons

zou kunnen overgaan. Want deze beeldjes hadden nog kracht en moesten dus eerst gedeactiveerd worden. Dat deed hij vervolgens dan ook door de beeldjes met Gwouabi planten stevig af te poetsen – (voor het eventueel later weer reactiveren van de beeldjes zou hij deze zelfde plantensoort gebruiken, maar dan samen met een andere krachtige plant, genaamd Tidih Whoume).

Toen de maraboe de beeldjes geneutraliseerd had en ongevaarlijk verklaard, mocht ik deze wonderschone objectjes nader bekijken. Degene die met leer waren overtrokken, en zeker degenen die ook nog van attributen waren voorzien, waren van zeer zware gevallen geweest, werd me verteld.

Bakoura deactiveert een ruitertje met Gwouabi kruiden.

Bakoura, de Kotoko maraboe, kookt de Putchu Guinadji in een kruidenbouillon om hem zo te activeren, maar eerst ....

..... Eerst wordt het ruitertje gerookt in gebrande kruiden,

waarna het beeldje samen met kruiden gekookt wordt.

Elfjarige jongen met geestelijke problematiek.

amulettenreeks met flesje

Als de drager van zo'n fascinerend beeldje overlijdt, brengt de familie dit stukje terug naar de dezelfde maraboe, die er eerder ook voor gezorgd had dat dit beeldje zijn kracht kreeg.

Door de steun die zij van maraboes ondervinden, leven rond de woonplek van maraboes meerdere mensen met een moeilijk te behandelen geestelijke aandoening. Geestesziekten worden in dit deel van Afrika eigenlijk altijd beschouwd als veroorzaakt te zijn door zwarte magie en hekserij. Zo was er ook een elfjarige jongen, die een zeer fijn bewerkt beeldje met ettelijke hangertjes er aan om zijn hals droeg. Ik kreeg toestemming het kind te fotograferen. De maraboe legde me ondertussen wat meer uit over de betekenis van die applicaties aan het beeldje, die speciaal bestemd zijn voor deze zeer zware ziektegevallen. Het waren amuletten, kleine leren pakketjes waar de twee hierboven al genoemde geneeskrachtige

kruiden in gedroogde en gemalen vorm in werden gestopt, samen met stukjes papier waarop koran soera's stonden. Soms werden hier ook stukjes metaal ingestopt die op een speciale manier een verwijzing inhielden naar de persoonlijke ziektegeschiedenis. Ook werd ik nog gewezen op een heel klein waterflesje dat aan een ruitersbeeldje hing in de hut van de maraboe. Het verhaal hierbij was, dat de inmiddels overleden draagster 's nachts water was gaan halen in de Logone rivier en toen "helemaal gek" was geworden. Ook dit beeldje mocht ik, samen met andere zojuist gereinigde beeldjes kopen.

De volgende dag gingen we op zoek naar bronsgieter Magana, wiens werkplaats zich in een dorp bevindt dat niet zo ver van het bonte marktgebeuren van Bogo aan de Lagone rivier ligt. Magana noemde, dat hij inderdaad een van de laatste gildebroeders in zijn vak is, omdat de

Islam het creëren van deze ruitertjes verbiedt. De Islam krijgt ook in deze regio steeds meer invloed. Hij legde ons uit, dat de symboliek van de ruiters te paard zijn oorsprong vond bij de krijgers van het Peulvolk, want de Kotoko boeren en vissers zelf zijn geen ruiters. "Putchu" is het Kotoko woord voor paard, en "Guinadji" voor demon. De beeldjes stellen zo symbolisch een oorlogszuchtige ruiters voor, die het opneemt voor de bezetene of behekste persoon en de strijd aangaat met diens kwelgeest. De patiënt, die de bescherming van deze Putchu Guinadji geniet, draagt het beeldje, onzichtbaar voor anderen, aan een leren bandje onder de bovenarm en onder de kleding. Magana bevestigde de informatie van de maraboe, dat slechts de drager zelf contact met het beeldje mag hebben. Een ander zou de kwade kans lopen, dat de waanzin of zwarte magie van het beeldje op hem zou kunnen

overspringen. De beeldjes worden levenslang gedragen en krijgen door de wrijving van huid en kleding een mooi glad patin. Vaak verdwijnt zo'n beschermruiter met zijn eigenaar in het graf. Het staat de familie echter ook vrij om het beeldje dan naar de maraboe terug te brengen of het zelfs te verkopen.

Net als de maraboe, die deze beeldjes spiritueel 'wekt', dat wil zeggen van kracht voorziet, moet ook de kunstsmed beschikken over spirituele krachten om - volgens het geloof van de Kotoko - een passende drager voor deze toverkracht te maken. Volgens Magana, die uit een lange traditie van bronsgieters stamt, zouden hij en zijn broer de laatste overgebleven bronsgieters zijn, die deze ruitertjes nog in de oude traditie kunnen vervaardigen. Wel worden er inmiddels veel kopieën gemaakt, 'maar die kunnen geen geestesziekten genezen'. Volgens eigen zeggen hadden al talloze mensen gebruik gemaakt van zijn hulp, niet alleen door vervaardiging van de ruiters, maar ook van een speciaal gemaakt krokodilletje, dat als extra bescherming aan het ruitertje gehangen kan worden. Over de eerdergenoemde heilzame planten legde Magana verder uit, dat zij niet alleen gebruikt worden om de ruiters af te poetsen, maar dat ook de patiënt zelf na het stellen van de diagnose door de maraboe met deze planten behandeld wordt. De beschermende kracht van deze planten geldt dus zowel de patiënt als zijn ruitersmulet. Volgens Magana is het scala aan geestesziekten heel groot, wat dan ook de reden is, dat zowel het vervaardigen van het beeldje door hem als de inwijdingsceremonie door de maraboe een heel individueel karakter krijgt. Daartoe behoort ook de beslissing van de maraboe, of het beeldje in leer verpakt moet worden of niet. Het maken van zo'n ruitersmulet duurt 15 dagen. Het honorarium van de bronsgieter bedraagt

paardlengtes op deze blz 5 tot 6,5 cm

15.000 CFA (circa 23 Euro) plus een kip en rijst. Op de vraag, of mensen bang voor hem zijn, antwoordde de bronsgieter: "alleen de gekken".

Van hem kreeg ik nog een ruw gevormd ruitersmuletje van bijenwas cadeau. Hij mocht dit figuurtje echter niet in brons gieten, omdat elke ruitersmulet de exclusieve opgave heeft een mens te beschermen. Op de weg terug naar ons onderkomen zag ik op de plaatselijke kunstmarkt naast ettelijke kopieën toch ook nog enkele prachtige authentieke Putchu Guinadji, die ik kon kopen.

Ik was vervuld met het blijde gevoel van de ontdekker die na jaren een diep geheim heeft kunnen onthullen. Het betekent veel voor mij om persoonlijk te kunnen bijdragen aan het documenteren van verdwijnend cultuurgood. Vooral omdat ik een eigen museum leidt en mijzelf daarbij de opdracht heb gegeven de geëxposeerde voorwerpen zo goed mogelijk in hun context te tonen. Dit, om een breed publiek, maar zeker ook geïnteresseerde vakbroeders het verhaal achter de voorwerpen duidelijk te maken. Film en ander beeldmateriaal helpen me daarbij erg.

Henning Christoph

Henning Christoph leidt het "Soul of Africa Museum" in Essen, Duitsland, en is lid van onze zustervereniging 'Freunde Afrikanischer Kultur'.

Vertaling : Marchinus Hofkamp
Foto's in Kameroen : H.Christoph
Studio Foto's : **Mara Balint** /

< www.soulof africa.com >

Literatuur :

[1] Peroni, Pierluigi – "Putchu Guinadji" – Tribaleglobale Primary Art, 2011.

[2] Forkl, Hermann – "Der Einfluss Bornus, Mandaras, Begirmis, der Kotoko-Staaten und der Jukun-Konföderation auf die Kulturentwicklung ihrer Nachbarn südlich des Tschadsees" – Münchner Ethnologische Abhandlungen, Band 5, 1985